

VEDECKÉ SPRÁVY

PETER MARIOT

**PRÍSPEVOK K TEORETICKÝM A METODICKÝM VÝCHODISKÁM
EKONOMICKOGEOGRAFICKÝCH SYNTÉZ**

Peter Mariot: A Contribution to Theoretical and Methodical Starting Points to Economico-Geographical Syntheses. Geogr. Čas., 36, 1984, 2; 22 refs.

The author outlines objective impulses to the rise of socio-economic structure of landscape. To express it, there are complex economico-geographical regions, in which special linkages between socio-economic elements form an integrative territorial system with dominating nodal relationships. To delimitate complex economico-geographical regions, the author uses a three-graded hierarchy of criteria in order as follows: commuting to work, land use and territorial tie-up.

ÚVOD

Metodická koncepcia krajinných syntéz, prezentovaná v článkoch (5, 19, 22), deklaruje ako základňu pre realizovanie diagnostickej časti krajinných syntéz aj výskum socioekonomickéj štruktúry krajiny, ktorý umožňuje spoznať vplyvy sociálne a ekonomicky motivovaných väzieb na krajinu. Štúdium socioekonomickej štruktúry krajiny je spolu s poznaním jej prírodnej štruktúry východiskom pre vyjadrenie funkčnej štruktúry krajiny.

Funkčná štruktúra krajiny je výsledkom interakcií medzi prvkami prírodného a socioekonomického subsystému krajiny. Jej vývoj v mnohom závisí od schopnosti spoločnosti využívať potenciál krajiny. Tieto však neurčuje iba úroveň politického a materiálneho vývoja spoločnosti, ale vplývajú na ne tiež rôzne socioekonomické väzby, ktoré ovplyvňujú kvalitu a orientáciu vzťahov socioekonomických prvkov, a navyše sa realizujú v rámci určitých teritoriálnych dimenzií. Určenie teritoriálnych jednotiek, v ktorých sa prejavujú dôsledky takýchto socioekonomických väzieb, patrí k dôležitým podkladom pre prognostickú časť krajinných syntéz, ktoré vyústili do funkčnej delimitácie krajiny. Najvhodnejšími teritoriálnymi jednotkami tohto druhu sú ekonomicko-geografické regióny, ktoré sú výsledkom komplexného ekonomicko-geografického pohľadu na socioekonomický subsystém krajiny.

Rozpracovaná metodická koncepcia krajinných syntéz (5, 19, 22) ponúka výsledky, ktoré môžu mať široké uplatnenie v riadiacej a plánovacej praxi. S jej realizovaním však súvisia niektoré metodické problémy, ktoré vyplývajú

z rôznej úrovne rozpracovania metodiky fyzickogeografických, resp ekonomickogeografických syntéz. Tieto disproporcie v najstručnejšej podobe vyjadruje konštatovanie, že stupeň rozpracovania ekonomickogeografických syntéz zostáva za metodickou úrovňou, ktorá sa dosiahla v oblasti fyzickogeografických syntéz.

Základy vytvárania týchto rozdielov siahajú najmä do obdobia intenzívnej koncentrácie záujmu geografie o problematiku regionalizácie. Fyzická geografia, ktorá vychádza z výsledkov odvetvových regionalizácií, napokon preklenula ťažkosti spojené so všeobecným, syntetizujúcim vyjadrením odlišností prírodného subsystému krajiny. Ekonomická geografia však zatiaľ neuskutočnila všeobecne rešpektovaný a aplikovateľný rozhodujúci krok na ceste od čiastkových odvetvových pohľadov na socioekonomický subsystém krajiny k jeho komplexnej interpretácii. V odbornej literatúre možno nájsť viaceré varianty teoretických a metodických zásad námetov na ekonomickogeografické syntézy [1, 4, 7, 10, 12, 19, 26 a iné]. Časť týchto námetov zhrnul a zhodnotil P. Hagget (6). Ani táto rozsiahla práca nerieši však problémy ekonomickogeografických syntéz tak vyčerpávajúco, aby nemohli vzniknúť ďalšie varianty teoretických a metodických koncepcií ekonomickogeografických syntéz.

Náš príspevok načrtáva základné východiská jedného z takýchto, v odbornej literatúre zatiaľ nerozpracovaných variantov metodiky ekonomickogeografických syntéz. Jeho realizovanie smeruje k vytvoreniu ekonomickogeografických regiónov, ktoré sú výsledkom a súčasne aj objektom štúdia ekonomickej geografie. Ekonomickogeografickú syntézu teda stotožňujeme s ekonomickogeografickou regionalizáciou uskutočnenou pomocou kritérií, ktoré umožňujú komplexne vyjadriť výsledky odvetvových hodnotení prvkov ekonomickogeografického subsystému krajiny.

Základným argumentom, ktorý možno použiť v prospech prijatia tohto predpokladu, je téza, v zmysle ktorej hlavným výsledkom ekonomickogeografických syntéz je vyjadrenie rozdielov v kvalite socioekonomického subsystému na základe komplexného hodnotenia jeho prvkov. Takýto cieľ vyhovuje aj požiadavkám, ktoré sa kladú na komplexnú ekonomickogeografickú regionalizáciu. V našom návrhu preto pokladáme za vhodné stotožniť prístup, ktorý nazývame ekonomickogeografickou syntézou, s prístupom, ktorý nazývame komplexnou ekonomickogeografickou regionalizáciou. Prijatie tejto zásady umožňuje za výsledok ekonomickogeografickej syntézy pokladať komplexné ekonomickogeografické regióny.

Ako dôležitú podmienku pre náš pokus kladieme požiadavku, aby použité kritériá mali čo najexaktnější, a teda relatívne objektívny charakter. Takýto predpoklad dovoľuje ekonomickogeografické syntézy začleniť medzi postupy, ktoré vedú k zhruba rovnocenným výsledkom aj v prípade, že ich realizujú rôzni autori.

ÚVAHY O KOMPLEXNÝCH EKONOMICKOGEOGRAFICKÝCH REGIÓNOCH

Predmetom našich úvah sú komplexné ekonomickogeografické regióny vymedzené pomocou kritérií, ktoré základné črty socioeconomickej štruktúry krajiny dovoľujú vyjadriť na dostatočne výstižnej, exaktnnej, ale pomerne jednoducho realizovateľnej úrovni. Pod pojmom *komplexný ekonomickogeografický región* budeme rozumieť v súlade s terminologickou koncepciou vypra-

covanou E. B. Alajevom [1], teritórium odlišujúce sa od iných teritórií ucelenou štruktúrou väzieb sociálnych a ekonomických prvkov, ktorá je výsledkom vývoja socioekonomického subsystemu daného teritória.

Problematika vymedzovania komplexných ekonomickogeografických regiónov nie je v odbornej literatúre jednoznačne doriešená. Pri riešení problémov, ktoré súvisia s vymedzovaním komplexných ekonomickogeografických regiónov, pokladáme preto za vhodné rozlišovať 3 tematické okruhy, ktoré možno bližšie určiť odpoveďami na otázky:

- aké sú objektívne podnety vzniku socioeconomickej štruktúry krajiny?,
- ktoré sú najcharakteristickejšie črty komplexných ekonomickogeografických regiónov?,
- ktoré kritériá dovoľujú identifikovať teritoriálne jednotky totožné s komplexnými ekonomickogeografickými regiónmi a aká je hierarchia týchto kritérií?

Objektívne podnety vzniku socioeconomickej štruktúry krajiny

Pod pojmom *socioekonomická štruktúra krajiny* chápeme, analogicky s pojmom prírodná štruktúra krajiny [5], systém teritoriálnych jednotiek kvalifikovaných z aspektu komplexného hodnotenia sociálnych a ekonomických podmienok. Na rozdiel od štruktúry *kultúrnej krajiny*, ktorú tvoria teritoriálne jednotky, kvalifikované z aspektu integrálneho hodnotenia prírodných, sociálnych a ekonomických podmienok, je teda socioekonomická štruktúra krajiny výsledkom hodnotenia jej socioekonomického subsystemu, pričom sa tento systém chápe ako uzavretý.

Odpoveď na otázku, ktoré sú základné podnety pre vznik a vývoj socioeconomickej štruktúry krajiny, zhoduje sa teda s odpoveďou na otázku: čo spôsobuje vznik a ďalšie formovanie teritoriálnych jednotiek, ktoré sa odlišujú orientáciou a kvalitou väzieb medzi prvkami socioekonomického subsystemu?

Hľadanie odpovede na túto otázku patrí k dôležitým teoretickým problémom economickej geografie.

Odpoveď na túto otázku poskytuje politická ekonómia, z ktorej vyplýva, že za základný podnet pre vznik rôzne špecializovaných socioekonomických teritoriálnych štruktúr treba pokladať teritoriálnu deľbu práce. Zopakujeme si, že pod týmto pojmom sa chápe „... všeobecný priestorový prejav rozdelenia spoločenskej práce, podmienený ekonomickými, sociálnymi, prírodnými, národno-historickými zvláštnosťami rôznych území a ich geografickou polohou“ [1].

Sieť vzťahov, ktoré určuje teritoriálna deľba práce, je veľmi zložitá. Socioekonomická štruktúra krajiny odráža iba časť týchto interakcií. V našom prístupe sa socioekonomická štruktúra krajiny vyjadruje ako výsledok regionalizácie. Aj pre ňu platí všeobecné pravidlo o výsledkoch regionalizácie, t. j. že charakter vymedzených teritoriálnych jednotiek závisí od použitých kritérií. Aplikovanie rôznych kritérií vedie k vytvoreniu rôznych komplexných ekonomickogeografických regionalizácií, ktorých teritoriálne jednotky možno pokladať za obraz socioeconomickej štruktúry krajiny.

Tento aspekt je na jednej strane výhodný, umožňuje brať do úvahy špecifické vlastnosti vzťahov socioekonomických prvkov rôznych študovaných oblastí, na druhej strane však komplikuje možnosti pre vytvorenie všeobecnej, globálne platnej metodiky ekonomickogeografickej regionalizácie a podmie-

ňuje, že pre jej vypracovanie je nevyhnutné zovšeobecniť rôzne varianty komplexných ekonomickogeografických regionalizácií.

V našom návrhu metodiky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie staviame do popredia rozhodujúci význam teritoriálnej delby práce pre vznik socioeconomickej štruktúry krajiny. Zo zložitej siete vnútorných väzieb jej teritoriálnych jednotiek však nestaviame na primárne miesto prevažne ekonomicky motivované medzipodnikové vzťahy, ktorých uprednostňovanie umožňuje vymedzovať teritoriálnovýrobné komplexy, ktoré sú známe najmä zo sovietskej literatúry. Na túto rozhodujúcu pozíciu kladieme *základné okruhy ľudských aktivít*, ktoré podstatne širšie vystihujú rozmanitosť socioeconomickej štruktúry krajiny ako ekonomické činitele, o ktorých E. B. Alajev správne pripomína, že nie sú jedinými faktormi, ktoré určujú formovanie komplexných ekonomickogeografických regiónov [1].

V súlade s niektorými prácami venovanými výskumom teritoriálnych aspektov ľudských aktivít môžeme rozlišovať 7 základných okruhov ľudských aktivít, ktoré sú prejavmi jestvovania človeka a vyplývajú z jeho biologickej, intelektuálnej a spoločenskej podstaty. Sú to: *bývanie, práca, zaopatrovanie, vzdelávanie, rekreovanie, spoločenský život a dopravovanie* [14]. Kombinácia vplyvov súvisiacich s nevyhnutnou realizáciou každého z týchto okruhov ľudských aktivít tvorí kostru zložitého systému činnosti človeka. Pritom každý z týchto okruhov ľudských aktivít sa skladá z niekoľkých činností, ktoré na seba nadväzujú vnútri okruhu, ale súčasne nadväzujú aj na niektoré činnosti patriace do iných okruhov. Z geografického hľadiska je zaujímavý najmä teritoriálny priemet základných okruhov ľudských aktivít a priestorové väzby, ktoré v ňom dominujú. Tieto väzby sú z veľkej časti dôsledkom teritoriálnej delby práce. Ich orientácia a hierarchia sa však menia, a to podľa toho, ktorý okruh ľudských aktivít postavíme do centra pozornosti.

Do centra modelu teritoriálneho priemetu väzieb, určených vzťahmi medzi základnými okruhmi ľudských aktivít, ktorý je základom pre úvahy prezentované v tomto príspevku, umiestnili sme bývanie, vytvárajúce podmienky pre realizovanie najzákladnejšieho, fyziologicky nevyhnutného biologického rytmu života človeka. Z miesta, kde človek býva, vychádza do iných častí teritória, aby realizoval činnosti zaradené do ďalších okruhov ľudských aktivít: *odchádza za prácou, za nákupom hmotných potrieb, za vzdelaním, za rekreáciou, za spoločenským životom*. Po realizovaní týchto aktivít sa pravidelne vracia do svojho bydliska. Prekonávaním vzdialenosti sa premiestňuje z jedného miesta na druhé, čím realizuje poslednú z menovaných okruhov ľudských aktivít — zúčastňuje sa na doprave. Z tohto aspektu má doprava postavenie článku, umožňujúceho kontakty medzi časťami teritória, v ktorých sa realizujú iné základné okruhy ľudských aktivít.

Biologický rytmus života človeka, najmä však nevyhnutnosť spánku, podmieňuje, že vzdialenosť medzi časťou teritória, v ktorej človek býva, a časťami teritória, v ktorých realizuje činnosti z iných okruhov ľudských aktivít, je limitovaná. Hranica únosnej vzdialenosti je pre každú činnosť iná. V podstate je závislá od rýchlosti dopravy a od dopravných nákladov.

Nevyhnutnosť realizovať základné okruhy ľudských aktivít v únosnej vzdialenosti k miestu stáleho bydliska je objektívnou podmienkou pre vznik funkčnej delimitácie každého teritória. Vo svojich dôsledkoch vedie k vytváraniu jadier teritoriálnych jednotiek, do ktorých sa orientujú krátkodobé presuny

obyvateľstva, reprezentované dochádzkou za prácou, dochádzkou za nákupmi, dochádzkou do škôl, dochádzkou za rekreáciou, dochádzkou za uspokojením požiadaviek súvisiacich so spoločenským životom. Okolie týchto jadier tvorí územie, v ktorom ako výrazný znak vystupuje prevažujúca orientácia teritoriálnych vzťahov medzi jadrom a jeho perifériou. Tým je určené nodálne smerovanie prúdov hmoty a energie v takto odvodených teritoriálnych jednotkách. Miesta, kde začínajú prevažovať vplyvy jedného jadra nad vplyvmi druhého jadra, tvoria hranice taxónov teritoriálnych jednotiek vyjadrujúcich rozdiely v orientácii a v kvalite väzieb medzi prvkami socioekonomického subsystému.

Základnou tézou navrhovanej metódy komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie je teda konštatovanie, že objektívnym podnetom pre vznik a vývoj socioekonomickkej štruktúry krajiny je nevyhnutnosť realizovať základné okruhy ľudských aktivít na teritóriu, ktorého rozmery sú limitované nevyhnutnosťou zväčša každodenného návratu do trvalého bydliska. Preto možno aj na teritóriu, ktoré je z hľadiska využitia krajiny relatívne homogénne, vyčleniť komplexné ekonomickogeografické regióny, ktoré sa vyznačujú nodálnou orientáciou väzieb mechanizmu regiónu.

Kvalitatívne črty komplexných ekonomickogeografických regiónov

Sme toho názoru, že v porovnaní so všeobecnou regionalizáciou je komplexná ekonomickogeografická regionalizácia podstatne zložitejšia a náročnejším procesom. Z viacerých argumentov na podporu tohto tvrdenia vyberáme najmä tieto:

Predmetom komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie je zložitý, nezvyčajne dynamický a rýchlo sa meniaci socioekonomický subsystém, ktorého vnútorné väzby sa riadia menej spoznanými, menej stabilnými a komplikovanejšími zákonmi, ako sú zákony pôsobiace v prírodnom subsystéme.

Teritoriálne väzby medzi prvkami, ktoré sú predmetom komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie, sú podstatne zložitejšie a pestrejšie. Aj ich orientácia a intenzita podliehajú rýchlejšim zmenám ako teritoriálne väzby medzi objektami, ktoré sú predmetom fyzickogeografickej regionalizácie.

Na rozdiel od fyzickej geografie je v ekonomickej geografii variabilnejšia a pestrejšia tiež vzťah „proces—výsledok procesu“, čo v súvislej reťazi „proces—výsledok proces—nový proces—výsledok nového procesu—ďalší proces—výsledok ďalšieho procesu“ atď. vytvára zdanlivo neprehľadný konglomerát podnetov, dôsledkov a príčin, v ktorom sa iba ťažko hľadajú relevantné väzby.

K najvýstižnejším a najilustratívnejším kritériám viacerých čiastkových fyzickogeografických regionalizácií patrí jednoznačné a ľahko identifikovateľné morfológické kritérium, ktoré pri regionalizácii socioekonomických prvkov nachádza podstatne menšie uplatnenie.

Podklady nevyhnutné pre komplexnú ekonomickogeografickú regionalizáciu strácajú aktuálnosť a reálnu výpovednú hodnotu podstatne rýchlejšie ako podklady používané pri všeobecnej fyzickogeografickej regionalizácii.

V odbornej literatúre zatiaľ nie je dostatočne vyjasnený problém, aké informácie o skúmanom území má komplexná ekonomickogeografická regionalizácia poskytovať, ani opačne postavená otázka, aký súbor informácií postačujúco charakterizuje teritoriálne jednotky tohto druhu. Riešenie týchto problémov je

však rozhodujúce, lebo cieľový prístup charakteristický pre proces regionalizácie spôsobuje, že jej výsledky sú závislé od vytýčeného cieľa.

Je preto vhodné zamyslieť sa nad špecifickými črtami komplexných ekonomickogeografických regiónov a presnejšie konkretizovať požiadavky pre informácie, ktoré majú regióny tohto druhu poskytovať. Zo špecifických črt komplexných ekonomickogeografických regiónov vyplývajú nároky na charakter kritérií komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie, čo vytvára vhodnú základňu pre riešenie problémov nastolených v tretej otázke spomínanej v úvode nášho príspevku.

V prvom rade komplexné ekonomickogeografické regióny majú pokryť systémom teritoriálnych jednotiek celé študované územie. To značí, že jedno z kritérií musí určiť ich hranice.

Druhou požiadavkou je, aby výsledky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie dokumentovali charakter a orientáciu prevažujúcich teritoriálnych väzieb na študovanom území i vnútri jednotlivých regiónov. Aplikovanie tejto požiadavky si vyžaduje použitie kritériá, ktoré umožňujú určiť jadrá komplexných ekonomickogeografických regiónov a tieto na základe intenzity ich väzieb k okoliu tiež hierarchizovať.

Komplexné ekonomickogeografické regióny musia informovať o hospodárskom využívaní územia, teda o tom, aká je základná funkčná delimitácia plôch v rámci vyčlenených teritoriálnych jednotiek.

Použitie kritériá musia odhaliť tiež špecifické črty teritoriálnych jednotiek zo širšieho priestorového hľadiska, teda určiť ich špecializáciu (napr. z hľadiska národného hospodárstva, demografického potenciálu a iné).

Uplatnenie širšieho priestorového pohľadu na špecializáciu regiónov má umožniť zistiť aj ich teritoriálnu nadväznosť, ktorá rozhodujúco ovplyvňuje ich širšie teritoriálne väzby.

Súbor použitých kritérií musí vytvoriť podmienky tiež pre to, aby sa dali vymedziť teritoriálne jednotky vyššieho rádu (makroregióny), resp. aby sa aj v rámci komplexných ekonomickogeografických regiónov dali rozlišovať jednotky nižšieho rádu (mikroregióny), t. j. aby uskutočnená regionalizácia umožnila dokumentovať aj hierarchiu teritoriálnych jednotiek.

Toto je iba prvý náčrt požiadaviek na informácie, ktoré majú poskytovať komplexné ekonomickogeografické regióny. V budúcnosti bude vhodné nároky na tieto informácie systematicky rozpracovať tak, aby umožnili čo najjednoduchšie chápanie pojmu komplexný ekonomickogeografický región. Riešenie tohto problému je dôležité najmä preto, že do súboru kritérií je nevyhnutné zakomponovať štátne, politické a iné špecifiká, ktoré vyplývajú z osobitostí socioekonomického subsystému rôznych oblastí.

Kritériá komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie a ich hierarchia

Z teritoriálneho priemetu väzieb medzi základnými okruhmi ľudských aktivít vyplýva teda nodálny charakter komplexných ekonomickogeografických regiónov. Pokúsme sa zostaviť súbor kritérií, ktorý by umožnil vytvárať komplexné ekonomickogeografické regióny so všetkými kvalitatívnymi črtami uvedenými v predošlej časti práce.

Je zrejmé, že jediné kritérium nemôže vystihnúť potrebné, hoci aj veľmi generalizované črty socioeconomickej štruktúry krajiny. Ak sa použije viac kri-

térií, tieto musia byť hierarchicky zoradené tak, aby bolo možné na každej hierarchickej úrovni vystihnúť aspoň jednu kvalitatívnu črtu komplexných ekonomickogeografických regiónov. Charakter kritérií, použitých na rôznych hierarchických úrovniach, je odlišný práve preto, aby sa vystihli všetky potrebné kvalitatívne črty regiónov. Pritom treba zdôrazniť, že zmena poradia aplikovaných kritérií, teda ich hierarchie, významne ovplyvňuje charakter výsledkov. Odpoveď na otázku, aká má byť hierarchia kritérií, vymedzujúcich a charakterizujúcich komplexné ekonomickogeografické regióny, nie je zatiaľ dostatočne preskúmaná. Pri jej riešení bude vhodné porovnať výsledky získané rôznou kombináciou hierarchie použitých kritérií a potom určiť najvhodnejší a najvýstižnejší variant.

Náš návrh metodiky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie predpokladá 3-rádovú hierarchiu kritérií v tomto poradí: dochádzka do zamestnania, využitie krajiny a teritoriálna nadväznosť.

Dochádzka do zamestnania

Otázkam vymedzovania hraníc komplexných ekonomickogeografických regiónov sa zatiaľ nevenovala väčšia pozornosť, a to aj preto, že sa akceptovala téza o jednote administratívnych a ekonomickogeografických teritoriálnych jednotiek. Tento prístup ovplyvnil tiež viacerých autorov, ktorí vo svojich prácach administratívne jednotky ČSSR [kraje, okresy] stotožnili s komplexnými ekonomickogeografickými regiónmi, čo bolo výhodné aj vzhľadom na štruktúru štatistických údajov [2, 8, 10, 11, 12].

Administratívne členenie ČSSR na úrovni krajov a okresov zväčša rešpektuje nodálne väzby v rámci týchto teritórií, navyše však prihliada aj na ďalšie aspekty (prírodné, historické, etnické, politické a pod.). Z toho vyplýva, že komplexné ekonomickogeografické regióny nemožno jednoznačne a bezozvýšku stotožňovať s krajmí a okresmi ČSSR. Kraje a okresy ČSSR sú vhodné na rôzne ekonomickogeografické výskumy, ale práve výsledky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie, uskutočnené bez ohľadu na jestvujúce hranice krajov a okresov, sú významným podkladom pre návrhy na úpravy podmienené teritoriálne sa prejavujúcimi zmenami štruktúry socioekonomického subsystému.

Hranice komplexných ekonomickogeografických regiónov nemusia preto rešpektovať hranice administratívnych jednotiek. Vhodnejšie je určiť ich na základe štúdia regiónov vymedzených hodnotením teritoriálnych väzieb formovaných základnými okruhmi ľudských aktivít. Ako pri väčšine ekonomickogeografických výskumov, aj v tomto procese ostávajú však obce základnými teritoriálnymi jednotkami, pre ktoré sa zbierajú potrebné informácie.

Otvorená zostáva otázka, ktorý z regiónov rozšírenia základných druhov ľudských aktivít vyhovuje ako najvýstižnejší podklad pre odvodenie hraníc komplexných ekonomickogeografických regiónov. Treba vyžadovať, aby to bol taký typ regiónov, ktorého hranice najdôslednejšie určujú orientáciu najrelevantnejších nodálnych väzieb vnútri komplexných ekonomickogeografických regiónov.

V našom návrhu metodiky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie predkladáme variant, v ktorom sa za primárne kritérium, určujúce priebeh hraníc komplexných ekonomickogeografických regiónov pokladá prevažujúca dochádzka do zamestnania. Okrem dobre rozpracovanej metodiky tohto druhu

regionalizácie v odbornej literatúre a špeciálnych socioekonomických podmienok ČSSR, na území ktorej tvoria regióny dochádzky do zamestnania dostatočne hustú sieť teritoriálnych jednotiek zväčša s menšou rozlohou, ako majú okresy, vychádzame z predpokladu, že tento typ regiónov orientáciou väzob čiaštočne korešponduje s regiónmi dochádzky do škôl 2. stupňa, s regiónmi dochádzky za nákupmi i s regiónmi dochádzky za uspokojením požiadaviek spoločenského života.

Hranice komplexných ekonomickogeografických regiónov stotožňujeme teda s hranicami regiónov prevažujúcej dochádzky do zamestnania. Na nevelkých častiach študovaného územia, kde toto kritérium jednoznačne nerozhoduje o priebehu hraníc, možno ako pomôcku využiť dochádzku do škôl 2. cyklu, resp. ďalšie kritériá.

Dôležitým metodickým krokom pri štúdiu teritoriálnych väzieb určovaných dochádzkou do zamestnania je vymedzenie centier dochádzky do zamestnania podľa počtu dochádzajúcich osôb. Stanovenie dolnej hranice tejto hodnoty (napr. 100, 500, 1000, 2000 dochádzajúcich) má rozhodujúci vplyv na orientáciu väzieb a štruktúru siete centier dochádzky. Rôzne východiská vedú k vymedzeniu odlišných systémov teritoriálnych jednotiek. Pri riešení tohto problému treba preto vychádzať z osobitostí študovaného územia. Počet osôb dochádzajúcich do zamestnania umožňuje rozlišovať intenzitu ich väzieb na okolie, čo dovoľuje uskutočniť aj hierarchizáciu centier dochádzky, reprezentujúcich jadrá komplexných ekonomickogeografických regiónov. Kritérium dochádzky do zamestnania tým umožňuje v prvej etape prác na vymedzovaní komplexných ekonomickogeografických regiónov získať informácie zahrnuté v prvých dvoch bodoch požiadaviek uvádzaných v predošlom odseku práce.

Využitie krajiny

Výsledky 1. etapy regionalizácie, získané použitím kritéria dochádzky do zamestnania, neinformujú o hospodárskom využívaní územia regiónov, teda o funkčnej delimitácii ich územia, ktorá ovplyvňuje rozmiestnenie teritoriálnych jednotiek nižšieho rádu (mikroregiónov) a veľkou mierou formuje postavenie regiónu v teritoriálnej deľbe práce v rámci teritoriálnych jednotiek vyššieho rádu (makroregiónov). Vzhľadom na väčšie množstvo informácií, ktoré prináša komplexná ekonomickogeografická regionalizácia, musia byť, pochopiteľne, údaje o hospodárskej základni, najmä o jej detailnejšej štruktúre a výkonoch generalizované. Stupeň generalizácie ovplyvňujú najmä rozmery študovaného územia a požiadavky na racionálnu prehľadnosť kartografického znázornenia výsledkov.

Informácie o hospodárskom využívaní regiónu vhodne poskytnú štúdium využitia krajiny, ktoré umožňuje pokryť územie komplexných ekonomickogeografických regiónov teritoriálnymi jednotkami kvalifikovanými z hľadiska ich hospodárskej funkcie. Pri charakterizovaní využitia krajiny študovaného územia sa nemusí použiť zložitá legenda máp klasického hodnotenia využitia zeme. Postačí legenda upravená na základe potrieb a cieľov komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie. Viac ako detailná funkčná štruktúra poľnohospodárskej pôdy je pritom zaujímavá napr. intenzita jej využívania vyjadrená zo širšieho, najčastejšie celoštátneho aspektu. Viac ako rozloha a pôdorys intravilánu obcí je v tomto prípade napr. zaujímavá charakteristika ich hospodárskej základne. Viac ako údaje o počte obyvateľov obcí s rozvinutou výrob-

nou základňou sú napr. osožné údaje o postavení a úlohe ich hospodárskej základne v širšom teritoriálnom, najčastejšie celoštátnom kontexte. Viac ako druhová štruktúra lesov je napr. zaujímavý charakter ich hospodárskeho využitia a pod.

Možností, ktoré dovoľujú vyjadriť tieto aspekty využitia krajiny, je viac. Niektoré sú jednoduché, iné zložitejšie. Náš návrh kritérií vychádza z rešpektovania socioekonomických zvláštností Československa, z úsilia používať exaktné údaje a berie do úvahy aj reálnu technickú náročnosť prác spojených so získaním podkladových údajov a s ich kartografickou interpretáciou.

Pri hodnotení využitia krajiny pre komplexnú ekonomickogeografickú regionalizáciu navrhujeme rozlišovať funkčné plochy poľnohospodárskej pôdy, lesnej pôdy, nevyužívanej pôdy a urbanizovanej krajiny.

Poľnohospodárska pôda

Poľnohospodárstvo má v krajine zvláštne postavenie, lebo výrazne formuje fyziognómiu krajiny rozľahlých vidieckych území. Táto skutočnosť sa prejavuje aj na mapách funkčnej delimitácie krajiny. Z hľadiska intenzity väzieb socioekonomického subsystému je však význam poľnohospodárstva podstatne menší ako jeho plošný podiel na rozlohe nížinných a kotlinových území. Navyše v protiklade k rozvoju iných spoločenských aktivít väčšina ním podnecovaných väzieb má klesajúcu intenzitu.

Vplyvy poľnohospodárstva na socioekonomické teritoriálne štruktúry a ich vývoj sa pri pohľade na socioekonomický subsystém prejavujú predovšetkým z ekonomického aspektu. V rámci komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie je preto vhodné brať do úvahy efektívnosť poľnohospodárskej produkcie zo širšieho teritoriálneho hľadiska a rozlišovať poľnohospodársku pôdu, na ktorej sa z celoštátneho hľadiska dosahuje nadpriemerná, priemerná, resp. podpriemerná efektívnosť poľnohospodárskej produkcie.

Lesná pôda

Vplyvy lesom pokrytých území na interné väzby prvkov socioekonomického subsystému sú malé, najmä ak sa porovnávajú s podielom rozlohy zalesnených území. Zo socioekonomického hľadiska sú zalesnené plochy zaujímavé predovšetkým ako územia s osobitnou hospodárskou funkciou. Pre ich hodnotenie stačí v rámci komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie rozlišovať hospodárske, resp. účelové lesy, pričom v rámci účelových lesov treba rozlišovať zvlášť rekreačné účelové lesy, resp. iné účelové lesy.

Nevyužívaná pôda

V neurbanizovanej krajine sa okrem poľnohospodárskej a lesnej pôdy vyskytujú tiež enklávy nevyužívanej pôdy. Ich rozmiestnenie sa tiež zakresľuje do mapy využitia krajiny, lebo je odrazom určitých špecifických podmienok, ktoré vyvolávajú prírodné i socioekonomické podnety.

Urbanizovaná krajina

Z hľadiska potrieb komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie nemá (s výnimkou máp veľkých mierok) štúdium fyziognómie a štruktúry intravilánu obcí väčší význam. Preto možno rozšírenie zastavených plôch na mape

využitia krajiny znázorniť líniou ohraničujúcou rozšírenie urbanizovanej krajiny, resp. značkovou metódou. Výhody značkovej metódy sa dajú úspešne využiť na vyjadrenie tých relevantných vlastností funkčného využívania krajiny, o ktorých neinformujú jej predošlé 3 charakteristiky.

Z viacerých možností riešenia tohto problému sme pre náš návrh metodiky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie vybrali údaje, ktoré na najvšeobecnejšej úrovni charakterizujú stupeň rozvoja hospodárskej základne obcí. Vychádzajúc z údajov o odchádzke do zamestnania môžeme rozlišovať 2 typy obcí:

- *obce 1. typu* (výrobné), z ktorých odchádza za prácou menej ako 33 % aktívnych osôb. Tieto budeme pokladať za jadrá komplexných ekonomickogeografických regiónov (centrá regiónov),
- *obce 2. typu* (výrobnó-obytné a obytné), z ktorých odchádza za prácou viac ako 33 % aktívneho obyvateľstva.

Pri obciach oboch typov sa údaje o ich hospodárskej základni charakterizujú počtom *ekonomicky aktívnych osôb*, ktoré pracujú v obci.

Pri *obciach 1. typu* treba rozlišovať tiež *prevažujúce hospodárske odvetvia* (poľnohospodárstvo, lesníctvo, priemysel, stavebníctvo, doprava, služby) a rozlišovať 3 stupne rozmerov *teritoriálneho významu* (centrá s celoštátnym, oblastným, resp. lokálnym významom). Hierarchizácia centier komplexných ekonomickogeografických regiónov je zložitým metodickým problémom a nemôže sa opierať iba o hodnoty jedného ukazovateľa. Najvhodnejšie je vziať niekoľko ukazovateľov centrality a vychádzajúc z nich určiť ich zaradenie do navrhovaných 3 stupňov. Podobne postupovali napr. autori výskumov, o ktorých píše M. Blažek [4]. Prevod hodnôt vybraných ukazovateľov centrality na 3-stupňovú balovú škálu umožňuje exaktizovať typizáciu centier regiónov na základe rozmerov ich teritoriálneho významu. Ako najvhodnejšie ukazovatele centrality možno použiť vzrast počtu obyvateľov, počet dochádzajúcich do zamestnania, bilanciu sťahovania, zamestnanosť v priemysle, resp. v službách, maloobchodný obrat, školskú dochádzku a pod.

Teritoriálna nadväznosť

Výmena hmoty, energie a informácií, ktorá rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje vývoj a mechanizmus socioekonomických štruktúr, neuskutočňuje sa iba vnútri teritoriálnych jednotiek rôzneho rádu, ale aj medzi nimi, a preto má otázka ich teritoriálnej nadväznosti osobitný význam.

Aj pri tomto pohľade vystupuje ako objektívny činiteľ nevyhnutnosti jestvovania priestorových väzieb základných teritoriálnych jednotiek komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie (mikroregiónov, regiónov, makroregiónov) teritoriálna delba práce. Každý z týchto územných celkov plní vo vzťahu k základným okruhom ľudských aktivít určitú funkciu.

Ústredné postavenie medzi nimi majú komplexné ekonomickogeografické regióny vymedzené na základe už predstavenej metodiky. Na území týchto teritoriálnych jednotiek ich obyvatelia vykonávajú podstatnú časť činností podmienených nevyhnutnými potrebami človeka realizovať základné okruhy ľudských aktivít. Podmienky pre realizovanie rôznych aktivít nemajú však homogénne rozšírenie, čo určuje základy detailnejšej funkčnej štruktúry územia regiónov a jeho delenie na mikroregióny, ktoré tvoria časti regiónov plniace špecifické funkcie. Pre teritoriálnu nadväznosť mikroregiónov je charakteris-

tické dominantné postavenie väzieb k jadrú regiónu, ktoré je odrazom nodality mechanizmu regiónu.

Popri pohľade „do vnútra“ regiónu jestvuje tiež pohľad „zvonku“, ktorý reprezentuje nadhľad na vyčlenené regióny uskutočnený z hľadiska širšej teritoriálnej nadväznosti území a ich postavenia zo širokého teritoriálneho (celoštátneho) aspektu. Takýto pohľad potvrdzuje, že relatívne uzavreté teritoriálne útvary majú niektoré spoločné črty, ktoré umožňujú študovať príbuznosť ich štruktúry a vo vhodných prípadoch ich zlučovať do rozľahlejších teritoriálnych jednotiek. Jednou z črt, ktorú má každý región, je štruktúra jeho socioekonomického systému, druhou črtou je napr. funkcia, ktorú plní zo širokého teritoriálneho (celoštátneho) aspektu.

V našom variante metodiky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie pokladáme tieto 2 charakteristiky za základné pomôcky pri vyjadrovaní teritoriálnej nadväznosti komplexných ekonomickogeografických regiónov. Zlúčením viacerých komplexných ekonomickogeografických regiónov, v ktorých majú obe tieto charakteristiky podobné hodnoty, možno teda získať teritoriálne jednotky vyššieho rádu (makroregióny), ktoré tvorí teritórium s relatívne homogénnym hospodárskym využitím krajiny. V ňom sa vyskytuje niekoľko centier, v ktorých zázemí dominuje nodálna orientácia teritoriálnych väzieb. Medziregionálne teritoriálne väzby vnútri miktoregiónov reprezentujú však najmä vzťahy medzi centrami regiónov.

Metodika porovnávaní socioeconomickej štruktúry, resp. dominujúcich funkcií rôznych teritoriálnych jednotiek je široko a exaktne rozpracovaná (napr. [6, 11, 12] a iné), takže podklady potrebné pre splnenie tejto úlohy sú v zásade známe. Väčšie metodické problémy spôsobuje určenie hraničných hodnôt použitých kritérií, ktoré by umožnili jednoznačne definovať rôzne varianty štruktúry komplexných ekonomickogeografických regiónov. Riešenie týchto problémov bezprostredne súvisí so zložitými otázkami typizácie komplexných ekonomickogeografických regiónov. Vyriešenie týchto otázok podstatne zjednoduší aplikovanie kritéria teritoriálnej nadväznosti.

ZÁVER

Vypracovanie predloženého návrhu metodiky komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie podnietilo úsilie širšie rozpracovať metódy ekonomickogeografických syntéz, ktoré sú vybudované na ujasnených teoretických základoch, s dôrazom na exaktnosť kritérií a možnosti aplikácie na rôzne veľkých územiach.

Napriek tomu, že navrhovaná metodika komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie využíva všeobecne známe a rozšírené podklady, jej výsledky získavajú novú kvalitu. Integrovaný pohľad na študované územie má v prvom rade výhodu v tom, že vymedzuje základné teritoriálne jednotky socioeconomickej štruktúry krajiny, teda regióny, v ktorých špeciálne väzby socioekonomických prvkov tvoria celistvý teritoriálny systém, ktorý sa odlišuje od susedných teritoriálnych systémov, resp. iných častí študovaného územia vzájomnou podmienenosťou socioekonomických prvkov. Túto charakterizuje špecifická orientácia prúdov hmoty, energie a informácií. Táto vlastnosť je komplexným ekonomickogeografickým regiónom imanentná. Jej štúdium dovoľuje prezentovať základy mechanizmu ekonomickogeografických regiónov podstatne

výstižnejšie ako tradičné odvetvové charakteristiky ich obyvateľstva, sídel alebo ekonomickej základne. Možno s istotou tvrdiť, že v rámci komplexných ekonomickogeografických regiónov sa uskutočňuje podstatná časť činností, ktoré súvisia s každodenným realizovaním základných okruhov aktivít ich obyvateľov.

Každý z vyčlenených regiónov je samostatným teritoriálnym systémom. Je síce prúdmi informácií, energie a hmoty pomerne intenzívne spojený s jeho systémovým okolím, ktoré netvorí iba teritórium za hranicami regiónu, ale patria k nemu aj iné socioekonomické systémy, napr. spoločenské zriadenie, investičná politika, rôzne aspekty polohy a pod. Vnútri regiónu však pôsobí mechanizmus, v ktorom dominujú každodenné, do určitej miery rutinné, pravidelne sa opakujúce interakcie, ktoré môžeme nazvať ťažiskovými interakciami komplexného ekonomickogeografického regiónu. Hoci aj vnútri komplexných ekonomickogeografických regiónov môže prísť k postupnému nahromadeniu energie, ktorá napokon naruší ťažiskové interakcie, tento postup je pomalý a zväčša plynulý. Oproti tomu väčšina podnetov z okolia systému komplexného ekonomickogeografického regiónu, ktoré vplývajú na jeho ťažiskové interakcie, vyvoláva rýchle zmeny zasahujúce podstatu systému a vedú niekedy k jeho premene na systém inej kvality. Poznanie ťažiskových interakcií systému komplexných ekonomickogeografických regiónov má preto široký teoretický i praktický význam. Ak sa na tieto regióny pozeráme ako na objekt geografického štúdia, výskum ťažiskových interakcií potom patrí k základným úlohám ekonomickej geografie.

Pre štúdium vzťahov komplexných ekonomickogeografických regiónov a potenciálu krajiny sú najdôležitejšie tie podnety vychádzajúce z prírodného subsystému, ktoré ovplyvňujú hospodársku štruktúru komplexných ekonomickogeografických regiónov. Tieto podnety sú pre rôzne spoločenské aktivity odlišné, a preto existuje viacero čiastkových krajinných potenciálov (potenciál pre výstavbu sídel, poľnohospodárstvo, dopravu, cestovný ruch a iné), ktoré zhruba zodpovedajú čiastkovým regionalizáciám prírodného subsystému uskuťčeným z aspektu nárokov rôznych spoločenských aktivít.

Tento druh väzieb medzi prírodným a socioekonomickým subsystémom sa v poslednom čase dostal do popredia geografických výskumov. Treba však zdôrazniť, že súčet čiastkových krajinných potenciálov netvorí celkový krajinný potenciál a že reálna, pre plánovacia prax rozhodujúca hodnota krajinného potenciálu sa dá vyjadriť iba vo vzťahu ku konkrétnym požiadavkám, ktoré určujú prvky socioekonomického subsystému. Tieto požiadavky formujú socioekonomický potenciál krajiny, ktorý je pre rôzne spoločenské aktivity tiež odlišný.

Problematika socioekonomického potenciálu krajiny je zatiaľ slabo rozpracovaná, hoci jej štúdium môže priniesť mnohé podnety pre teoretickú i metodickú základňu ekonomickej geografie. Osobitnú pozornosť si zasluhuje aj v súvislosti s možnosťami širšieho uplatnenia výsledkov krajinných syntéz v praxi. K dôležitým východiskám výskumov socioekonomického potenciálu krajiny patria komplexné ekonomickogeografické regióny, a preto má ďalšie rozpracúvanie metód komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie zvlášť veľký význam v teórii i v praxi.

Tak ako pri iných prvých pokusoch načrtnúť metodiku výskumov zložitých problémov, aj v našom príspevku nie sú jednoznačne doriešené všetky otázky

súvisiace s realizovaním ekonomickogeografických syntéz, resp. komplexnej ekonomickogeografickej regionalizácie. Podnety pre ich riešenie sa objavia najmä pri aplikovaní navrhovanej metodiky na konkrétnych územiach. Pritom pokladáme za dôležité, aby sa ďalšie poznatky získané k tejto problematike systematicky využívali pri objasňovaní a zjednocovaní východísk ekonomickogeografických syntéz.

LITERATÚRA

1. ALAJEV, E. B.: Ekonomickogeografická terminológia. SPN, Bratislava 1981, 184 s. — 2. Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Slovenská akadémia vied a Slovenský úrad geodézie a kartografie. Bratislava 1981. — 3. BAŠOVSKÝ, O., MARIOT, P., MLÁDEK, J.: Transformácia ekonomickogeografickej štruktúry SSR a problémy životného prostredia. Životné prostredie, 3, 1977, ss. 131—135. — 4. BLAŽEK, M.: Výsledky ekonomickogeografické regionalizace a jejich využití při studiu životního prostředí. Studia Geogr., 24, 1974, ss. 43—47. — 5. DRDOŠ, J., URBÁNEK, J., MAZÚR, E.: Landscape Syntheses and Their Role in Solving the Problems of Environment. Geogr. Čas., 2—3, 1980, ss. 119—129. — 6. HAGGET, P.: Einführung in die Kultur- und sozialgeographische Regionalanalyse. Berlin 1973, 414 s. — 7. HAMPL, M., KÜHN, K.: K některým otázkám sociálněgeografické regionalizace České socialistické republiky. Acta Geogr. Univ. Comenianae, Econ.-Geogr., 12, SPN, Bratislava 1973, ss. 161—167. — 8. HÄUFLER, V.: Ekonomická geografie Československa. Academia, Praha 1978, 688 s. — 9. HOTTES, K.: Industrierräumliche Einheiten — Kulturräumliche Einheiten. In: Industriegeographie. Wiss. Buchgesell., Darmstadt 1976, ss. 158—179. — 10. IVANIČKA, K.: Prognóza ekonomickogeografických systémov. Alfa, Bratislava 1980, 280 s.

11. IVANIČKA, K.: Úvod do ekonomickogeografického výskumu. Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1971, 371 s. — 12. IVANIČKA, K., POLÁČIK, Š.: Komplexná analýza regiónov ČSSR. Acta Geogr. Univ. Comenianae, Econ. Geogr., 12, SPN, Bratislava 1973, ss. 13—36. — 13. KRAUS, T.: Räumliche Ordnung als Ergebnis geistiger Kräfte. Erdkunde, 2, 1948, ss. 151—155. — 14. MAERGOIZ, I. M.: Fragen der Typologie in der Ökonomischen Geographie. Pett. Mitt. (Gotha), 111, 1967, ss. 161—169, 171—178. — 15. MAIER, J., PAESLER, R., RUPPERT, K., SCHAFFER, F.: Sozialgeographie. Westermann, Braunschweig 1977, 187 s. — 16. MARIOT, P.: Náčrt vzťahov cestovného ruchu v krajinných systémoch kotlín Slovenska. Geogr. Čas., 4, 1981, ss. 360—383. — 17. MARIOT, P.: Príspevok k metóde výskumuencie krajiny z hľadiska cestovného ruchu. Geogr. Čas., 1, 1969, ss. 57—73. — 18. MAZÚR, E.: Geografia — krajina — životné prostredie. Životné prostredie, 3, 1977, ss. 117—119. — 19. MAZÚR, E., DRDOŠ, J.: Regionálne, krajinné štruktúry v SSR a životné prostredie. Životné prostredie, 3, 1977, ss. 127—130. — 20. MAZÚR, E., DRDOŠ, J., URBÁNEK, J.: Geography and the Changing World. Geogr. Čas., 2—3, 1980, ss. 97—107.

21. RODOMAN, B. B.: Logičeskije i kartografičeskije formy rajonizovanija i zadači ich ižučenija. Izv. Ak. nauk SSR, 4, 1965. — 22. URBÁNEK, J., MAZÚR, E., DRDOŠ, J.: The Search for the New Way of the Landscape Study. Geogr. Čas., 2—3, 1980, ss. 108—118.

Петер Мариот

НАБРОСОК ТЕОРЕТИЧЕСКИХ И МЕТОДИЧЕСКИХ НАЧАЛ ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО СИНТЕЗА

Методическая концепция ландшафтного синтеза, предъявленная в статьях [5], [18], [21], предопределяет в качестве основы для осуществления диагностической составной части

ландшафтного синтеза также исследования социально-экономической структуры ландшафта. В настоящей статье приводится набросок основных начал экономико-географического синтеза, результатом которого являются комплексные экономико-географические регионы, содержащие в себе основные черты социально-экономической структуры ландшафта на достаточно верном, точном и сравнительно легко осуществимом уровне. Под комплексным экономико-географическим регионом автором подразумевается территория, отличающаяся от других территорий совокупной структурой связей социальных и экономических элементов, которая является результатом развития социально-экономической подсистемы данной территории.

Автором намечаются объективные условия возникновения социально-экономической структуры ландшафта и выдвигаются критерии, позволяющие выявление этой структуры. В качестве самого важного условия для возникновения социально-экономической структуры ландшафта автор считает территориальное распределение труда. Среди сложных связей, формирующих территориальное распределение труда, в качестве первичных автор выбирает основные виды человеческой деятельности. В центр модели территориального аспекта основных видов человеческой деятельности он ставит жилищную функцию. Основным тезисом предлагаемой методики комплексного экономико-географического районирования является утверждение, что объективным условием возникновения и развития социально-экономической структуры ландшафта является необходимость осуществлять основные виды человеческой деятельности на территории, размеры которой лимитированы ежедневным возрастом в место постоянного жительства. Самым характерным свойством комплексных экономико-географических регионов является их удаленность.

Проект методики комплексного экономико-географического районирования предполагает трехступенчатую иерархию критериев в поочередности: маятниковая миграция, использование ландшафта, территориальная соподчиненность. При применении этих критериев можно выделить комплексные экономико-географические регионы, являющиеся цельной территориальной системой, характерной взаимообусловленностью социально-экономических элементов и удаленностью ориентировки потоков массы, энергии и информации! В пределах регионов можно выделять территориальные единицы более низкого порядка (микрорегионы) в качестве составных частей региона, выполняющие специфические функции. Путем объединения регионов на основе подобности структуры их социально-экономической системы, одинаковой функции, выполняющейся в более широко понимаемом территориальном аспекте, а также на основе положения взаимного соседства, можно выделять территориальные единицы более высшего порядка (макрорегионы), образующие территории с относительно однородным хозяйственным использованием ландшафта.

Перевод: Л. П р а в д о в а

Peter Mariot

A CONTRIBUTION TO THEORETICAL AND METHODOLOGICAL STARTING POINTS TO ECONOMIC-GEOGRAPHICAL SYNTHESIS

According to the methodical conception of landscape syntheses presented in articles 5, 18 and 21 also the research of socio-economic structure of landscape is declared as a basis to realize the diagnostic part of landscape syntheses. In this contribution basic starting points of the economic-geographical synthesis have been outlined, the result of which are complex economic-geographical regions presenting basic features of the socio-economic structure of landscape at a sufficiently relevant, exact and relatively simply realizable level. Under the concept of a complex economic-geographical region the author understands a territory different from other territories by an integrative structure of linkages of social and economic elements, which is a result of the development of socio-economic subsystem in the given territory.

The author outlines objective impulses to the rise of socio-economic structure of

landscape, presenting criteria enabling to reveal it. The territorial division of labour is considered the most significant stimulus to the rise of socio-economic structure of landscape. From the complicated linkages forming the territorial division of labour basic spheres of human activities have been selected by the author as primary. The function of dwelling is placed by him to the model centre of the territorial projection of human activity basic spheres. The crucial-point thesis within the proposed methodics of complex economico-geographical regionalization is formed by a stating that the objective impulse to the rise and development of socio-economic structure of landscape is the necessity to realize the basic spheres of human activities in a territory, the dimensions of which are limited by the every-day return to permanent residence. The most characteristic property of complex economico-geographical regions is their nodality.

The proposal of the methodics of complex economico-geographical regionalization assumes a three-graded hierarchy in order as follows: commuting to work, land use, and territorial tie-up. Through an application of these criteria complex economico-geographical regions can be laid out, which are an integrative territorial system characterized by the mutual conditionedness of socio-economic elements and by the nodal orientation of currents of mass, energy and information. Within regions territorial units of a lower degree (microregions) as parts of a region may be laid out, which fulfil special functions. Through amalgamating regions on the basis of structural similarity of their socio-economic system, of the same function fulfilled from a wider territorial aspect and of the position in a mutual neighbourhood it is possible to lay out territorial units of a higher order (macroregions), which forms still a territory with a relative homogeneous economic utilization of the landscape.

Translated by A. Krajčír